והא מאה נשי כתרי גברי דמיין. לענין קנון תפלה[א] ולענין כל דבר שבעשרה[א] ואפילו הכי חשבינן להו כשלשה והש"ה לשנים אבל לא מצי למימר כחד דמיין לתיון יכולות לזמן דהא קתני נשים מזמנות לעצמן ורש"י פירש כתרי לענין חובה לתיון חייבות לזמן[ב] ואם לא מזמנות והוא הדין לשנים: **שאני התם דאיכא דעות.** מכאן משמע דנשים יכולות לזמן לעצמן וכן עשו בנות רבינו יהודה אבדרהם חמיו של רבינו יהודה ע"פ אביהן ומיהו לא נהגו העולם כן וקשה אמאי לא נהגו מדקתני מזמנות משמע דקאמר חייבות לזמן וי"ל דנשים מזמנות לעצמן היינו אם לא לזמן מזמנות וכן משמע קצת הלשון מדקתני בסמוך נשים ועבדים אם רצו לזמן אין מזמנין[ג] ועוד דמדמה ליה[ב] הגמרא לשנים[ד] משמע דחובה ליכא[ה] והא דקאמר בריש ערכין (דף ג. וסז) הכל מחוייבין בזימון לאתויי נשים לענין רשות קאמר ולא לענין חובה ונשים גריך עיון אם יוצאות בברכת הזימון של אנשים מאחר שאין מביאות ויש מביאין לידיה יוצאות מדאמר לקמן סופר מברך וכור יוצא מכאן משמע שאף הנשים יוצאות בבהמ"ז שלנו מיהו יש לדחות אותה ראיה דשאני כור שמביך בלשון הקדש ויודע קצת מאי קאמר אבל אינו יודע לברך אבל נשים שאינן מביאות כלל מצי למימר דלא נפקי והא דאמרי' במגילה (פ"ג ד' יח.) לוזעז שמעע אשורית יצא פרסומי ניסא בעלמא שאני דלאמרינן התם (דף יח.) האמשתבריס בני הרמכיס מי ידעינן מאי ניהו: **אי הכי אימא סיפא.** לא גרס מי הכי דהא אפי' מעיקר' נמי הוה מצי למפרך מסיפא דאין מזמנין: **רב** זביד אמר ברוך הוא ומבורך. ובה"ג פסק ברוך הוא ומבורך שמו תמיד לעולם ועד: **הא** בבונה ירושלים הא בשאר ברכות. פר"ח והר"ג די"מ בכל ברכה וברכה[ו] כגון אחר שתבאה[ז] וכיוצא בו[ח] ומיהו פוק חזי מאי עמא דבר שלא נהגו לעשות אמן אלא אחר בונה ירושלים דבאמ"ן[ט]: **רב** אשי עני ליה בלחישה. וכן פסק בה"ג ועוד לדין לליכא פועלים אפילו אציי מודה לא

דניחא להו דמקבע להו בחובה (מעיקרא) ת"ש[ט] נשים מזמנות לעצמן ועבדים מזמנים לעצמן נשים ועבדים וקטנים אם רצו לזמן אין מזמנין[י] (והא נשים אפילו מאה) והא מאה [א] נשי כתרי גברי דמיין וקתני נשים מזמנות לעצמן ועבדים מזמנין לעצמן שאני התם דאיכא דעות א"ה אימא סיפא נשים ועבדים אם רצו לזמן אין מזמנין אמאי לא והא איכא דעות שאני התם משום פריצותא תסתיים דרב דאמר אם רצו לזמן אין מזמנין דאמר רב דימי בר יוסף אמר רב שלשה שאכלו כאחת ויצא אחד מהם לשוק קוראין לו הא לא קוראין לו לא שאני התם דאקבעו להו בחובה מעיקרא אלא תסתיים דר' יוחנן הוא דאמר אם רצו לזמן אין מזמנין דאמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן שנים שאכלו כאחת אחד מהן יוצא בברכת חבירו והוינן בה מאי קא משמע לן תנינא[יא] שמע ולא ענה יצא ואמר רבי זירא לומר שאין ברכת הזימון[יב] ביניהם תסתיים א"ל רבא בר רב הונא לרב הונא והא רבנן דאתו ממערבא אמרי אם רצו לזמן מזמנין מאי לאו דשמיע להו מר' יוחנן לא דשמיע להו מרב מקמי דנחית לבבל: גופא אמר רב יוסף אמר רב[יג] שלשה שאכלו כאחת ויצא אחד מהם לשוק קוראין לו ומזמנין עליו אמר אביי והוא דקרו ליה ועני. פירוש, דשמעי קלא דאמר אתינא אתינא. אמר מר זוטרא ולא אמרן אלא בשלשה וכו'. והני מילי בשלשה אבל בעשרה לא מדכרי אלהינו עד דאתי ויתיב בהדיהו, וכן הלכתא דכיון דבעו לאדכורי שם בציר מעשרה לא יכלי. שלשה שאכלו כאחת אחד מפסיק לשנים. כלומר, דאחד חייב להפסיק לשנים, ואחר שברכו ברכת זימון אם רצה לגמור סעודתו לעצמו מברך המוציא ואוכל כל צרכו ושוב מברך ברכת המזון לעצמו. ושנים אין מפסיקין ליחיד. פירוש, אין חייבין להפסיק, ומיהו אי בעי למיעבד הרשות בידם, הכי מוכח סוגיא דתלמודא. והודה בר מרימר ומר בר רב אשי ורב אחא מדפתי כרכי ריפתא בהדי הדדי. פי', היינו פת והיינו נהמא. [לא הוה בהו מר דהוה מופלג מחבריה לברוכי להו. פי', לא היה אחד מופלג ומעולה בחכמה אלא כולן שוין]. [אין זימון למפרע. כלומר, אין זימון אחר הברכה]. ותניא אידך הרי זה מגונה. אוקימנא בשאר ברכות, אבל בבונה ירושלים וכיוצא בהן שהן סוף ברכות הרי זה משובח. ומפרש בתלמוד ארץ ישראל כאן לכתחלה כאן לבסוף. ורב אשי דהוה בתראה הוה עונה אמן דבונה ירושלים בלחישא, כי היכי דלא ליתרו סליקא ברכת המזון ואתו לזלזולי בברכת הטוב והמטיב. שמע מינה דמשום שהיא ברכה אחרונה וכיוצא בה כל ברכה אחרונה עונין אחריה אמן.

יהודה בר מרימר ומר בר רב אשי ורב אחא מדפתי כרכי ריפתא בהדי הדדי לא הוה בהו חד דהוה מופלג מחבריה לברוכי להו[יד] (יתבי וקא מיבעיא להו) הא דתנן שלשה שאכלו כאחת חייבין לזמן הני מילי היכא דאיכא אדם גדול אבל היכא דהדדי נינהו חלוק ברכות עדיף בריך אינש[טו] לנפשיה אתו לקמיה דמרימר אמר להו ידי ברכה יצאתם ידי זימון לא יצאתם וכי תימרו ניהדר ונזמן[יז] אין זימון למפרע בא ומצאן כשהן מברכים מהו אומר אחריהם רב זביד אמר ברוך ומבורך רב פפא אמר עונה אמן ולא פליגי[יח] הא דאשכחינהו דקא אמרי נברך והא דאשכחינהו דקא אמרי ברוך אשכחינהו דקא אמרי נברך אומר ברוך ומבורך אשכחינהו דקא אמרי ברוך עונה אמן תני חדא העונה אמן אחר[טז] ברכותיו הרי זה משובח ותניא אידך הרי זה מגונה לא קשיא[יט] הא בבונה ירושלים הא בשאר ברכות אביי עני ליה בקלא כי היכי דלשמעו פועלים וליקומו דהטוב והמטיב לאו דאורייתא רב אשי עני ליה בלחישא כי היכי דלא נזלזלו בהטוב[כ] והמטיב

ר'

דניחא להו דמקבע להו בחובה. דגדול המצווה ועושה: **אם רצו אין מזמנים.** כלומרפש טעמא לקמן אאין קציעותא נאה משום פריצותא בין נשים בין דמשכב זכור לעבדים בקטנים: **דאפילו מאה כתרי דמיין.** לענין חובה לתיון חייבות לזמן ואם רצו אמרן והוא הדין לשנים: **דאיכא דעות.** דאע"ג דלענין חובה אין חייבות לענין רשות דעות אלא תסתיי להודות טפי דעות אנשים דאיכא משום גדלו לה' אתי: **קוראין לו.** להודיעו שהם רוצים לזמן ויפנה אליהם במקום מעמדו ודי להם בכך: **ומזמנין עליו.** ומע"פ שאינו בא אלא: **ואמר רבי זירא לומר שאין ברכת הזימון ביניהן.** לא בא ללמדנו אלא שאין לריכין זימון דכיון דאמר יוצא בברכת חבירו משום הזכרת השם עד דאמר גבייהו: **נראין בעשרה.** דאין אדם ממהר להבחין בין עשרה לתשעה: **מנוס ניחנא.** ולכך כל אחד בפני עצמו בין ברכת המוציא בין ברכת המזון: **אחד מפסיק לשנים.** אם נמנו השנים שעודתן ורוצין לזמן דרך ארץ הוא שיהא האחד מפסיק את שעודתו עד שיגמנו עליו עד ברכת הזן דהיינו ברכת זימון וחוזר וגומר שעודתו אבל שנים אין עליהם להפסיק בשביל היחיד וימתין עד שיגמרו: **לפנים משורת הדין.** לאתוויה: **לא הוה כהו** (ט). מופלג בחכמה ובזקנה מן השנים: **דאיכא אדם גדול.** שהגדול מברך לדפסקינן לקמן הלכתא (דף מז.): **בא ומצאן.** אחד מן השוק בא ומצא אלשה שהיו מזמנין: **ברוך ומבורך.** דלא מצי למימר שאכלנו משלו: **הא.** דקאמר ברוך ומבורך כלאשכחינהו דקאמר המזמן עברך. אבל אשכחינהו דעונו ברוך הוא עונה בסוף אמן בתריהו אמן: **הא בבונה ירושלים.** שהיא סוף הברכות הרי זה משובח וכן בסוף ברכות דקריאת שמע שחרית וערבית. ואחר כל ברכותיו דקתני בברייתא הרי זה משובח אחר גמר כל ברכותיו ואחר כל ברכותיו דקתני הרי זה מגונה בסוף כל ברכה וברכה קאמר: **כי היכי דלשמעו פועלים.** וידעו שגמרה כל הברכה הרי אין המברך עונה אמן אלא בסוף: **וליקומו.** לעבודתייהו. ואי משום דקמפקע להו מהטוב והמטיב לא איכפת ליה דקסבר דלאו דאורייתא היא אלא בינגה מקנוה על הרווגי ביתר שאתנו לקבורה(כ): **רב אשי עני.** לההוא אמן בלחישה כי היכי דלא לשמעו וידעו שסם גמר הברכות וזלזלו בהטוב והמטיב. ומיהו משום דסוף כל ברכותיו היה ותניא בברייתא ה"ז משובח לא אמר דלא עני ליה: קטינא

עין משפט נר מצוה

יג א מיי' פ"ה מהלכות ברכות הלכה ז סמג עשין כז טור"ע או"ח סי' קצו סעיף ו:

יד ב מיי' פ"ה שם הל' יא סמג שם טור"ע או"ח סי' ריג סעיף ב:

טו ג ד מיי' פ"ה שם הלכה יג סמג שם טור"ע או"ח סימן קלד סעיף ב:

טז ה מיי' שם הל' טו סמג שם טור"ע או"ח סי' קלג סעיף ג:

יז ו מיי' פ"ז שם הל' ו סמג שם טור"ע או"ח סי' ל סעיף ג:

יח ז טור"ע או"ח סימן קלד סעיף ג:

יט ח מיי' פ"ה שם הל' יז סמג שם טור"ע או"ח סי' קפח סעיף ג:

כ ט מיי' פ"ה שם הל' טו [יז] סמג שם טור"ע או"ח סי' קפח סעיף ג וסי' רטו סעיף ג:

כא י טור"ע או"ח סי' קפח סעיף ב:

רבינו חננאל

ת"ש נשים מזמנות לעצמן ועבדים מזמנין לעצמן נשים ועבדים וקטנים אם רצו לזמן אין מזמנין וכו' אמאי והא איכא דעות שאני התם משום פריצותא. ונשים דלכל מילי לא חשיבי, לענין דזמון כיון דחייבות בברכת המזון תלתא נשים מזמנות וכן עבדים. ועבדים ונשים אם רצו לזמן אין מזמנין משום פריצותא. גופא אמר רב דימי אמר רב שלשה שאכלו כאחת ויצא אחד מהן לשוק קוראין לו ומזמנין עליו אמר אביי והוא דקרו ליה ועני. פירוש, דשמעי קלא דאמר אתינא אתינא. אמר מר זוטרא ולא אמרן אלא בשלשה וכו'. הני מילי בשלשה אבל בעשרה לא מדכרי אלהינו עד דאתי ויתיב בהדיהו, וכן הלכתא דכיון דבעו לאדכורי שם בציר מעשרה לא יכלי. שלשה שאכלו כאחת אחד מפסיק לשנים. כלומר, דאחד חייב להפסיק לשנים, ואחר שברכו ברכת זימון אם רצה לגמור סעודתו לעצמו מברך המוציא ואוכל כל צרכו ושוב מברך ברכת המזון לעצמו. ושנים אין מפסיקין ליחיד. פירוש, אין חייבין להפסיק, ומיהו אי בעי למיעבד הרשות בידם, הכי מוכח סוגיא דתלמודא. והודה בר מרימר ומר בר רב אשי ורב אחא מדפתי כרכי ריפתא בהדי הדדי. פי', היינו פת והיינו נהמא. [לא הוה בהו מר דהוה מופלג מחבריה לברוכי להו. פי', לא היה אחד מופלג ומעולה בחכמה אלא כולן שוין]. [אין זימון למפרע. כלומר, אין זימון אחר הברכה]. ותניא אידך הרי זה מגונה. אוקימנא בשאר ברכות, אבל בבונה ירושלים וכיוצא בהן שהן סוף ברכות הרי זה משובח. ומפרש בתלמוד ארץ ישראל כאן לכתחלה כאן לבסוף. ורב אשי דהוה בתראה הוה עונה אמן דבונה ירושלים בלחישא, כי היכי דלא ליתרו סליקא ברכת המזון ואתו לזלזולי בברכת הטוב והמטיב. שמע מינה דמשום שהיא ברכה אחרונה וכיוצא בה כל ברכה אחרונה עונין אחריה אמן.

מסורת הש"ס

א) [ערכין ג.], ב) [ד' תיבות הללו לריכין מוכן ומדגרי כש"י נראה דגרים והא לפי' מאה נשי כתרי גברי דמיין], ג) [ב"מ לח:], ד) [בב"מ הזמון], ה) [מגילה כג.], ו) [מולין קו.], ז) [מגמות מ:], ח) [לעיל ז.], וש"נ], ט) [ל"ל אמרי וכ"ל כרי"ף וכל"ש], י) [לקמן ג.], כ) [לקמן מז:].

הגהות הב"ח

(א) גמ' נראין כעשרה. נ"ב ע"ל סוף דף מ"ז: (ב) שם לריך לתיגש אינגש לנפשיה: (ג) שם אמר כל כרכותיו: (ד) שם דלא לזלזולו רבנן דהטוב: (ה) רש"י ד"ה לא הוה כהו חד מופלג:

הגהות הגר"א

[א] גמ' והא נשים לאמר מאה (והא מאה) תל"מ:

מוסף רש"י

נשים מזמנות לעצמן. שלא נשים, וכן שלשה עבדים, אבל אין שמי נשים לו שני עבדים מלמרכין עם אנשים, לפי שיש באנשים מה שאין בנשים ובעבדים, שאין הנשים אומנות בריש ומלמנו (שבריו ג.). מצוה ליחלק. הוא"ל ואין כאן שלשה (תוליו קו.). אין זימון למפרע. מפנ"ר, וידי זימון לא יצא (לקמן ג.).

מוסף תוספות

א. [כגון] לקריאת מגילה ולקריאת ס"ת אינן משלימות המנין. תוס' הל"מ. ב. לענין זימון שצריך ג' לא חשיבי כחלתא גברי אלא כשנים. שם. ג. משמע הא דקתני בריש נשים ועבדים מזמנין היינו אם רצו לזמן אבל חובה ליכא. שם. ד. דמייתי מינה תלמודא ראיה לשנים. שם. ה. דומיא דשנים. שם. ו. דלאו דוקא נקט בונה ירושלים, אלא כל סיום ברכה כעין בונה ירושלים. שם. ז. דהוי סיום ברכה לסוף פסוקי דזמרה. שם. ח. [כגון] יהללוך דהלל וסוף ברכות די"ח. והא דנקט הכא בונה ירושלים לדבותא נקטיה, אע"ג דאיכא הטוב והמטיב בתריה יש לו לענות אמן. שם. אע"ג דאינה סיום כל הברכות אלא סיום ברכות דאורייתא. תוס' ר"י שילליון. וגם משום דאיירי הכא בברכת המזון נקט בונה ירושלים. תוס' הל"מ. ט. שמפרש בתלמוד. תוס' ר"י שילליון.

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

קטינא תריך שקי. כך היו קורין לר' זירא. וטעמא מפרש בגמרא מפני שהשוכר את הפועלים (דף פה.): **כי מטא למשרי.** ליגמא דשריותא כלומר לפרום ברכת המזון ולאכול: **רב הונא דמבנו.** היינו רב הונא סתמא. ולפי שעכשיו היה ר' זירא באלף ובמקום ר' אבהו והיה עולה מבנו קאמר הכי: **קרוביס לעיר.** שיכול לרחוצן בעל הבית תמיד ולדעת מה הן לריכין: **נכסיו.** קרקעות: **עד היכן ברכת הזמון.** שלריכין להיות שלשה וכשהן שנים לא יאמרוהו: **ברכת המזון שתים ושלש.** פעמים שהם שתי ברכות פעמים שהם שלש כיצד כשהם שלשה הן שלש ברכות וכשהם שנים הן שתי ברכות כדמפרש ואזיל: **דקסבר.** ברכת זמון עד הזן וכשהם שנים אין אומרים אלא ברכת הארץ ובונה ירושלים: **ומאן דאמר שלש ואלרבע.** כשהן שנים הרי שלש הזן וברכת הארץ ובונה ירושלים וכשהם שלשה הם מוסיפים נברן עד ובטובו חיינו: **מוקים לה** לא גרסינן. והכי גרסי' **והא דתניא שתים ושלש בברכת פועלים.** דאמרי ברכת הארץ ובונה ירושלים בחדא ברכה אין כאן אלא ברכת הזן וברכת הארץ וכשהם שלשה מוסיפין נברן הרי שלש: **דאמר מר.** לעיל בפרק שני (דף טח.): **שהרי פוטח כה בברוך.** ואי דאוריית' היא פוטח כמוכה ואין פותחין בה בברוך: **לדתניא רו' יש מהן רו'.** כגון ברכת פירות ומזות פותח ואינו חותם. וטעמא מפרש בערבי פסחים (דף קה.) משום דכולה חדא הודאה ואין הפסק דבר תחנה או דבר אחר בתוכה כמו שיש בקדוש כי הוא יוס תחלה למקרא קודש והגאילנו: ויש

לא סבר לה מר להא דאמר ר"ה דמן בבל בו'. מיהו יש לייחס הני תרי ליתני דר' יוחנן כשבעל הבית מסב עמהם ודאי הוא בוצע וחוזר מברך וכו' אבל כשאין בעל הבית מסב עמהן הגדול שבהן יעשה המוציא וגם הוא יברך ברכת המזון:

עד היכן ברכת הזמון וכו'. פירש רש"י ממתין עד הזן והזן בכולל שנים אינם מברכין הזן ולא נהירא דברכת הזן דאוריית' ואין יחיד פטור מינה ועוד הא קיימא לן כרב ששת בתיסורי ולדידיה יחיד אומר שנים ובכל דוכתא נקט שלש ברכות[א] ודוחק לומר דלא מיירי אלא בשם זמון לרב ששת ועוד דמעשים בכל יום דיחיד מברך שלש ברכות ועוד דמדתניא לקמן בפרקין (דף מח:) [ב]וברכת זו ברכת הזמון את ה' אלהיך זו ברכת הזן[ב] וקשה לרב ששת [ג]יאמר הזן זו ברכת הזמון לכן יש לפרש דקתי אדלעיל דקאמר אחד מספיק לשנים[ג א] ובעי נמי [עד] היכ' לריך להמתין עד שיברכו השנים עד נברך ורב ששת אמר עד שיגמרו הזן ומשם ואילך יכול היחיד לאכול ולא משום דחשיב ברכת הזן מזמון [א] דודאי יחיד נמי מתחייב מהזן אלא משום דכיון דנברך אינה ברכה אינו אומרה לבדה אלא יגמור עמה גם ברכת הזן שהיא ברכה[ד] והשתא ניחא דקיימא לן שפיר כרב ששת וכפיומא זה איתמר בירושלמי: **ולמאן** דאמר שנים ושלשה קסבר עד הזן. ופירש"י שנים ליחיד ושלשה לזמון ולפי שיטתו פירש כן ודוחק גדול הוא כדפרישית וכי יחיד פטור מברכת הזן שהיא דאוריית' ועוד הואיל וקאי אברכתא אמאי נקט לשון זכר שנים ושלשה הוה ליה למנקט לשון נקבה שתים ושלש[ה] לכן נראה פירוש אל רב אלפס דקאי אבני אדם והכי קאמר ברכת זמון בשנים ושלשה בני אדם היינו אבל אחד אינו יודע כי אם ברכה אחת[ו] למאן דאמר שנים ושלשה קא סבר עד הזן כלומר ברכת הזמון עד הזן שמתבר עד סוף הזן דכולה כברכה אחת אל זמון היא ולהכי קאמר שנים או שלשה כלומר לפעמים נשלמה בשנים והוא הדין באחד אבל נקט שנים לרבותא ופעמים בשלשה בני אדם שאחד יברך מנברך עד הזן והשני נודה לך והשליחי עד בונה ירושלים אבל לאחאין אין לברך אם אחד אינו יודע כי אם החני ברכה אבל רביעי לא תשיב ברכה ולכך אי אפשר לחלק לשנים נברך והזן ומאן דאמר בד' קסבר עד נברך דנברך תשיב ברכה אחת בפני עצמה והזן ברכה אחרת והיינו בד' שתרבעה בני אדם מברכין אותן שאחד יאמר נברך והשני הזן והשלישי נודה לך והרביעי עד בונה ירושלים:

כל הברכות כולן פותחות בברוך וחותמות בברוך חוץ מברכת הפירות וברכת המצות וברכה הסמוכה לחברתה וברכה אחרונה שבקרית שמע. והא לך הסדר ברכת אשר יצר אינה סמוכה לגאולה שייכא בלא אשר יצר והכיבה פעמים אומרה לבדה אלהי נשמה אמאי אינה פותחת בברוך דאינה סמוכה לאשר יצר וכו' כגון אם לא בא מן הנקבים ידיו טהורות אין לריך לברכת אשר יצר ולריך לומר הואיל ואין בה אלא הודאה בעלמא אינה פותחת בברוך ומכל מקום חותמת בברוך הואיל ואחרוכה קצת וכן נמי לריך לומר גבי אתה הוא עד שלא נברא העולם וכו'[ח] וכל הני ברכות קטנות כל אחת ברכה לעצמה[ט] כדאמרן בעלמא[י] כד הוה מהלך הוה מברך מעצלי גבר וכן כולן[יא] ועוד דהוו קלרות והויין כברכת הפירות יהי רצון נמי היא סמוכה[יא] ואומר רבינו תם שהיא מן הברכה ברוך אתה ה' המעביר שינה מעיני וכו' ולריך לומר ויהי רצון ואם תאמר והלא כל הברכות כולן לריך לומר בתחיימתן מעין פתיחתן והא ליכא וי"ל דשפיר הוי מעין פתיחה סמוך לתחיימה מהמעביר דסמוך לתחיימה ליכא ותגמלני חסדים טובים והיינו גמילות חסדים שהקב"ה מעביר שינה מן העלם ומחדש כמו כדאמרינן במדרש חדשים לנבריים וגו' שהוא מחזיר הנשמה שלמה ושקטה כגוף כאשר היתה בתחלה אע"פ שהיתה עייפה והיינו בענין פתיחתה ולעסוק בדברי תורה והעבד נא בכל ברכה אחת היא ולריך לומר והעבד נא[יב] ושתבח[יג] סמוכה לברוך שאמר ולכך יש ליזהר שלא לספר ביניהם אע"פ שיש הפסק טובא בפוקי דזמרה מכל מקום לא מפסקי ובזה ניחא ברכה אחרונה שבקש"ש אמת כו' אמת היא סמוכה אל אהבה וכו' ופסוקי ק"ש לא מפסקי ואם תאמר ברכה אחרונה נמי שהוא קורא בתורה אמאי לריכה לפתוח בברוך הא סמוכה לחבתה לברכה ראשונה[יד] ויש לומר לפי שהיו רגילים[טו] שלא היו מברכים רק הראשונה ברכה ראשונה והאחרון ברכה אחרונה ואיכא הפסק גדול בין ראשון לאחרון[טו] [ט]שוב שתקנו שתיהן לכל מ' ומ' משום הנכנסין ומשום היולאים לא זה ממקומה:

והטוב

מסורת הש"ס

ח) [נ"ל קיבל], ט) [נר' הערוך (מטפח) [מטפח] (עבד) וכו' בנבך [מטפח], ג) [בכ"ר כנכלא ומנא לאיך מנא], ד) [לעיל מז.], ה) [לקמן מט.], ו) [פסחים קד:], ז) יש ספרים הנוסחת שנים ושלשה, ח) [שם אלכלא זו ברכת הזמון אתם לאמרה ברכה אינה לריכה כגירסת תוס' מפני שיהיה כמדבר], ט) [נ"ל דאמר. דבש מתקו], י) [לקמן ס:], כ) [מגילה כח.], ל) [נספרים אחרים כך הנוסחת ומתר כן שתקנו שתיהן לכאו"ל משום הנכנסין ומשום היולאין שוב לא זזה ממקומה].

הגהות הב"ח

(א) נמ' שיבוך לבעל הבית: (ב) שם ברכת המזון שתים ושלש ומנא לאיך מנא ושלש וארבע סברוה: (ג) שם לאמר מר ברכה ראשונה בתקונה שניה פותח בברכת הארץ וכולם פוטח יוצאין:

גליון הש"ם

גמ' שהרי פועלי' עוקרין. עי' לעיל דף ע"ז ע"א תוס' ד"ה ומותם וע"ש:

הגהות הגר"א

[א] תוס' ד"ה עד היכן. ולא משום דחשיב ברכת הזן מזמון כו'. ומה נמתר לאיים הכי"ב [ועי' בדברי רבינו בא"מ פי' ר']:

מוסף רש"י

נכסיו. קרקעות, וממון ואמר דברים קרקוס מעלגלין (בת"י). וכולל בונה ירושלים בברכת הארץ. שתי ברכות בחמת, שברכת אתה וכנין ירושלים דומות (לע"ל מז). קסבר הטוב והמטיב דאורייתא היא. ומברכת אתה היא דאמר (לקמן מח:) אשר נתן לך זה הטוב והמטיב (לקמן שם). וברכת המצות. כגון להתעטף בציצית ועל נטילת לולב (פסחים קד). וברכה אחרונה שבק"ש. אע"פ שאין ברכה אחרת לאעלה לימנה שהתחיל בה בברוך (שם) שהרי הפסוק קרוי אמת, אע"פ שאינו מתחיל בה בברוך ומשנין לה ברכה הסמוכה לחבתה שלאחר לאחתה שלפני ק"ש שהרי מחובר אמת ויציב עם סופו של ק"ש ובלאמרינן (לעיל יד:) שלריך לסמוך אמת ויציב אחר אני ה' אלהיכם, דכתיב וה' אלהיכם אמת, הלכך אחדא ברכה אריכתא דמיא (רשב"ם פסחים שם). יש מחזן. מאלו שהזכרנו, שפותח בהן בברוך ואינו חותם בהן בברוך. כגון ברכת פירות ומזות (פסחים שם).

מוסף תוספות

א. והרי שטה ברורה בכל התלמוד ג' ברכות שמן התורה, והטוב והמטיב ודאי לאו דאורייתא. מאיר. ב. אלמא ברכת הזן לאו הייני ברכת זימון. תוס' הרא"ש. ג. כלומר שמפסיק לברך ברכת זימון ואח"כ יחזור ויאכל. שם. ד. שיפסיק אכילתו ברכה אחת כדי שיהא ניכר שמזמנין עליו. שם. ה. דברכות לשון נקבה הן. רשב"ם. ו. ב' וג' שאכלו, ואין אחד מהן יודע לברך ברכת המזון כולה, אלא אחד יודע ברכה ראשונה, והשני יודע ברכה שנייה ושלישית ואינו יודע ברכה ראשונה ואחד יודע לברך ברכה שנייה ואחד יודע לברך ברכה שלישית, חייבין לברך ברכת המזון, לפי שאפשר לברך כל אחד מהן ברכה אחת שהוא יודע ונמצאת ברכת המזון עולה משנים מהן או משלשתן. שם. ז. ומן הדין לא היה לה אפילו לחתום בברוך. תוס' הרא"ש. ח. [ד]אינה אלא ייחוד לייחד שם הקב"ה שהוא אחד מראש ועד סוף ובכל העולמות, ומתוך שיש אריכות דברים בה חותמים בה בברוך. שם. ט. דכל חד חד מיחייב למימרה בשעתיה. שם. י. ואע"פ שרגילין לסדרן בבהכ"נ משום הכי לא הויין סמוכות. שם. יא. יהי רצון שתרגילנו בתורתך אמאי לא פותחת בברוך, ותלא אין ברכה הסמוכה לה, שאותם ברכות קטנות שרגילין לומר בבהכ"נ לא הויין סמוכות דכל חד חד מיחייב למימרה בשעתיה. שם. יב. דאי הוו שתי ברכות היה צריך לפתוח בברוך אע"ג דסמוכה לחברתה, כיון שאותה שלפניה היא קצרה. תוס' מנוחת ת. ד"ה שהכל. יג. שאינה פותחת בברוך לפי שהיא וכו'. תוס' הרא"ש. יד. כיון שפסוקים לא הוי הפסק. שם. טו. הילכך צריך לפתוח האחרון בברוך. שם.

כב א מיי' פ"ז מהלכות ברכות הל' ג סמג עשין כז טוש"ע או"ח סי' קסז סעיף יד:

כג ב מיי' וסמג שם טוש"ע או"ח סימן רל סעיף ג:

ג [מיי' פ"ג שם הל' ז טוש"ע שם]:

כד ד מיי' פ"ה שם הל' ג סמג שם טוש"ע או"ח סי' ל סעיף ב:

כה ה טוש"ע או"ח סי' קצד סעיף ג:

כו ו מיי' פ"ח מהלכות ברכות הל' ה וסי"ל הלכה ו סמג שם:

רבינו חננאל

עד היכן ברכת הזמון. פירוש, לענין שאין היחיד אומר אותה כל עיקר. [והאי דנקט בברייתא שנים ושלשה לשון זכר, לאו אברכות קאי, אלא אי אחד מהשלשה יודע ברכה הראשונה והשני השנייה והשלישי השלישית, כל אחד ואחד מוציא את חברו]. **ורב ששת מתרץ** לטעמיה דכולי עלמא עד הזן מאן דאמר שתים ושלש [שפיר ומאן דאמר שלש] וארבע, דסבר הטוב והמטיב דאורייתא, היינו היחיד מברך נודה לך ורחם הטוב והמטיב הרי שלש, מוסיף ברכת הזימון שהיא הזן הרי ארבע. ודחו רב יוסף ורב נחמן בר יצחק ורב יצחק בר שמואל בר מרתא משמיה דרב, כולן דחו ואמרו הטוב והמטיב לאו דאורייתא, חד אמר שהרי הפועלין עוקרין אותה, וחד אמר שהרי עוקרין בבית האבל, וחד אמר שהרי פותח בה בברוך, כלומר אינה מכלל ברכת המזון, שאלו היתה מכלל ברכת המזון לא היו פותחין בה בברוך, דהא תניא כל הברכה הסמוכה לחברתה אין פותחין בה בברוך.

רב ניסים גאון

ר' זירא חלש קביל עליה ר' אבהו אי מיתפח קטין חריך שאקי. הדבר שבשבילו נקרא ר' זירא בזה השם מפורש בבבא מציעא בפרק השוכר את הפועלים (דף פה) ר' זירא כי סליק לארץ ישראל יתיב ש' תענתא ק' קמייתא כי היכא דלישתכח תלמודא דבבל מינה כי היכי דלא ניטרח בגירסיה ק' מצעייתא דלא נישכוב ר' אילעא (בגמ' איתא ר' אלעזר) בשניה ונפלן עליה מילי דצבורא ק' בתרייתא כי היכי דלא נישלוט בו נורא דגיהנם כל ל' יומין הוה בדיק נפשיה שגר תנורא סליק יתיב בגויה לא הוה קא שלטא ביה נורא יומא חד יהבו ביה רבנן עינייהו וחרך שאקי וקרו ליה קטין חריך שאקיה ובמס' סנהדרין בפרק אחד דיני ממונות (דף לז) הנהו ברוני דהוו שביבותיה דר' זירא כו' כי נח נפשיה דר' זירא אמרי עד האידנא הוה קטין חריך שאקי דהוה בעא עלן רחמי כו':

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

והטוב והמטיב. וא"ת ואמאי פותחת בברוך והלא סמוכה לחברתה היא ויש לומר דנתקנה בפני עצמה (הי"ח) בשביל הרוגי ביתר[ד] וא"ת אמאי אינה חותמת בברוך וי"ל משום דקלרה היא רק שתקנו לאחר כך[ה] שלש מלכיות ושלש גמולות ושלש הטבות ונאמן אתה על ברכת ההפטרה הוא מן הברכה העליונה[ו] ולכך הוא נכתב גדול[א] שבימיס הראשונים היו רגילין לעמוד כל הקהל ולומר בקול רם נאמן אתה וכו' כשהיה התיעוק מגיע שם: **להיכן הוא חוזר.** פירש רש"י דקאי לאחד דפסיק לשנים וממתין לאחריס עד הזן והיכן חוזר לאחר סעודתו רבנן אמרי למקום שפסק והלכתא למקום שפסק אחרי שאכל אחר כך פשיטא דיחזור אפילו להזן הרא הזן לפוריימתא ע"כ צריך לומר דקאי אהא דאמרינן לעיל כהמברך אומר נברך שאכלנו משלו והמסובין עוניס ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו להיכן הוא חוזר המברך לאחר שיענו המסובין חוזר לרשא שהמברך חוזר ואומר נברך שאכלנו משלו ובטובו חיינו ורבנן אמרי למקום שפסק שאומר ברוך שאכלנו משלו וכן הלכתא והר"מ מאייבר"א פירש דקאי אשלשה שאכלו ויצא אחד מהם לשוק קורלאים לו ומזמנים עליו ולעיל נמי הכי פירושו עד היכן מקום זימון שצריך להו לאותו אחד דקרו ליה ועני עד נברך ומכאן ואילך יצא לדרכו ואינס צריכים האחריס עוד לגירופו והכא בעי לאותו מן השוק להיכן הוא חוזר למקום שפסק דהיינו למר מהזן ואילך [ג]ולמר מנברך והשתא ניחא דלא קשה מהזן שהרי לא [ד]ספר בינתיים[ב]: **מר זוטרא איקלע לבי רב אשי איתרע ביה מילתא.** וכוותיה קיימא לן והכי מברכין בא"י אמ"ה האל הטוב והמטיב[ב] אל אמת דיין אמת שופט בצדק ולוקח במשפט ושליט בעולמו לעשות בו כרצונו כי כל דרכיו משפט שהכל שלו ואנחנו עמו ועבדיו ובכל אנחנו חייבים להודות לו ולברכו גודר פרצות בישראל הוא יגדור את הפרצה הזאת בישראל לחיים [ב]להיכן הוא חוזר רב זביד משמיה דאביי אמר חוזר לראש ורבנן אמרי למקום שפסק והלכתא למקום שפסק: א"ל ריש גלותא לרב ששת אע"ג דרבנן קשישי אתון פרסאי בצרכי סעודה בקיאי מינייכו בזמן שהן שתי מטות גדול מסב בראש ושני לו למעלה הימנו ובזמן שהם שלש גדול מסב באמצע שני לו למעלה הימנו שלישי לו למטה הימנו אמר ליה וכי בעי אשתעויי בהדיה [ג]מתריץ תרוצי ויתיב ומשתעי בהדיה א"ל שאני פרסאי דמחוי ליה במחוג מים ראשונים מהיכן מתחילין אמר ליה מן הגדול ישב גדול וישמור ידיו עד שנוטלין כולן א"ל לאלתר מייתו תכא קמיה מים אחרונים מהיכן מתחילין אמר ליה מן הקטן וגדול יתיב וידיו מזוהמות עד שנוטלין כולן א"ל לא מסלקי תכא מקמיה עד דנמטי מיא לגביה אמר רב ששת אנא מתניתא ידענא דתניא [ד]כיצד סדר הסבה [ב]בזמן שהן שתי מטות גדול מסב בראש ושני לו למטה הימנו בזמן שהן שלש מטות גדול מסב בראש שני לו למעלה הימנו שלישי לו למטה הימנו [ד]מים הראשונים מתחילין מן הגדול [ה]מים אחרונים בזמן שהם ה' מתחילין מן הגדול ובזמן שהם מאה מתחילין מן הקטן עד שמגיעים אצל ה' וחוזרין ומתחילין מן הגדול [ו]ולמקום שמים אחרונים חוזרין לשם ברכה חוזרת מסייע ליה לרב דא"ר חייא בר אשי אמר רב [ה]כל הנוטל ידיו באחרונה תחלה הוא מזומן לברכה רב ורבי חייא הוו יתבי בסעודתא קמיה דרבי אמר ליה רבי לרב קום משי ידך חזייה דקא מרתת אמר ליה[ו] בר פחתי עיין בברכת מזונא קאמר לך ת"ר [ז]אין מכבדין לא בדרכים ולא בגשרים ולא

ויש מהן שחותם בהן בברוך ואין פותח בברוך והטוב והמטיב פותח בברוך ואין חותם בברוך מכלל דברכה בפני עצמה היא ואמר רב נחמן בר יצחק תדע דהטוב והמטיב לאו דאורייתא שהרי עוקרין אותה בבית האבל כדתניא [ו]מה הם אומרים בבית האבל ברוך הטוב והמטיב ר"ע אומר ברוך דיין האמת הטוב והמטיב אין דיין אמת לא אלא אימא אף הטוב והמטיב מר זוטרא איקלע לבי רב אשי איתרע ביה מלתא פתח וברוך [א]הטוב והמטיב אל אמת דיין אמת [ג]שופט בצדק לוקח במשפט ושליט בעולמו לעשות בו כרצונו כי כל דרכיו משפט שהכל שלו ואנחנו עמו ועבדיו ובכל אנחנו חייבים להודות לו ולברכו גודר פרצות בישראל הוא יגדור את הפרצה הזאת בישראל לחיים [ב]להיכן הוא חוזר רב זביד משמיה דאביי אמר חוזר לראש ורבנן אמרי למקום שפסק והלכתא למקום שפסק: א"ל ריש גלותא לרב ששת אע"ג דרבנן קשישי אתון פרסאי בצרכי סעודה בקיאי מינייכו בזמן שהן שתי מטות גדול מסב בראש ושני לו למעלה הימנו ובזמן שהם שלש גדול מסב באמצע שני לו למעלה הימנו שלישי לו למטה הימנו אמר ליה וכי בעי אשתעויי בהדיה [ג]מתריץ תרוצי ויתיב ומשתעי בהדיה א"ל שאני פרסאי דמחוי ליה במחוג מים ראשונים מהיכן מתחילין אמר ליה מן הגדול ישב גדול וישמור ידיו עד שנוטלין כולן א"ל לאלתר מייתו תכא קמיה מים אחרונים מהיכן מתחילין אמר ליה מן הקטן וגדול יתיב וידיו מזוהמות עד שנוטלין כולן א"ל לא מסלקי תכא מקמיה עד דנמטי מיא לגביה אמר רב ששת אנא מתניתא ידענא דתניא [ד]כיצד סדר הסבה [ב]בזמן שהן שתי מטות גדול מסב בראש ושני לו למטה הימנו בזמן שהן שלש מטות גדול מסב בראש שני לו למעלה הימנו שלישי לו למטה הימנו [ד]מים הראשונים מתחילין מן הגדול [ה]מים אחרונים בזמן שהם ה' מתחילין מן הגדול ובזמן שהם מאה מתחילין מן הקטן עד שמגיעים אצל ה' וחוזרין ומתחילין מן הגדול [ו]ולמקום שמים אחרונים חוזרין לשם ברכה חוזרת מסייע ליה לרב דא"ר חייא בר אשי אמר רב [ה]כל הנוטל ידיו באחרונה תחלה הוא מזומן לברכה רב ורבי חייא הוו יתבי בסעודתא קמיה דרבי אמר ליה רבי לרב קום משי ידך חזייה דקא מרתת אמר ליה[ו] בר פחתי עיין בברכת מזונא קאמר לך ת"ר [ז]אין מכבדין לא בדרכים ולא בגשרים ולא מלפני הגדול עד שיגיעו המיס למשה שאלו: **וחוזרים ומתחילין מן הגדול.** ונוטלין שלהן מלפניו: **למקום שמים אחרונים חוזרים.** כשמגיעים למשה אם נעל הגדול הוא מברך ואם לא ליעול קודם לו הוא מברך: **הנוטל ידיו באחרונה תחלה.** אותו שנוטל בתחלת המשה אחרונים קורא תחלה באחרונה: **אין מכבדין.** לומר היה אתה קודם: **לא בדרכים.** הולכי דרכים לומר לגדול הימנו לך לפני: ולא

ויש מהן חותם ולא פותח. כגון ברכה הסמוכה לחברתה שהרי כבר פתח בברכה ראשונה. וברכה אחרונה שבקריאת שמע אמת ויציב אמת ואמונה שאע"פ שק"ש מפסיק ביניהם אברכות דלפניה סמוכה והויא לה סמוכה לחברתה: **הטוב והמטיב וכו'.** דלאו סמוכה לחברתה היא שאינה מברכת המזון אלא על קבורת הרוגי ביתר תקנוה: **שהרי עוקרים אותה בבית האבל.** אלינא דר"ע: **להיכן הוא חוזר.** מי שנטרף לזימון ואמרן לעיל[ו] אלינא דרב ששת ברכת זימון עד הזן והולך זה להיות מפסיק אילנתו עד שיגמור המברך ברכת הזן וחזר זה שהפסיק לשנים וגמר סעודתו להיכן הוא חוזר לברך לאחר שיגמור סעודתו: **חוזר לראש.** לתחלת הזן שהרי נתחייב בזימון שבתחלה הוקבע בג': **למקום שפסק.** לברכת המזון כשאר יחיד: ה"ג **אף על גב דרבנן אתון פרסאי בצרכי סעודה בקיאי מיינייכו: בזמן שהן שתי מטות.** רגילין היו לאכול בהסבה על גדו שהמלאים מוטה וגגליו לארץ אים אים על מטה אחת: **בזמן שהן שנים גדול מסב בראש.** כלומר מסב תחלה על מטתו: **ושני לו למעלה הימנו.** מטת השני לגד מראשותיו של גדול: **וכזמן שהן שלשה גדול מסב באמצע שני לו למעלה הימנו שלישי לו למטה הימנו.** לגד מרגלותיו: **א"נ.** רב ששת לרש גלותא: **וכי בעי אשתעויי מתריץ תרוצי ויתיב.** ואם רצה הגדול לדבר עם שני לו צריך הוא לזקוף עצמו ממסיבתו לשב זקוף דכל זמן שהוא מוטה אינו יכול לדבר עמו לפי שהשני לו אחורי ראשו של גדול הוא ופני הגדול מסובין לצד אחר וטוב לו שישב שני לו למטה הימנו ושמע דבריו כשהוא מוטה: **במחוג.** מראים בידיהם ובאצבעותיהם בדמיזה: רב ששת קא"ל לרש גלותא מהיכן מתחילין פרסיים מים לשמוים: **אלא מייתו תכא קמיה.** שלהן שלו מביאין מיד לפניו ואוכל. ולפני כל אחד ואחד היו מביאין שלהן קטן: **לא מסלקי תכא.** מקמי גדול עד דמשו כולהו ובעוד שהוא אוכל האחרים נוטלין מים אחרונים: **שני לו למטה הימנו.** אשם הוצרך גדול לספר עמו לא יהא צריך לזקוף: **וכזמן שהם ג' שני לו למעלה הימנו.** ואם בא לספר מספר עם השלישי לו ואם בא לספר עם השני לו טוב הוא שיזקוף ואל יפיל את השני לו לפני קטן ממנו שיהא הוא למטה וקטן ממנו למעלה הימנו: **מתחילין מן הגדול.** ולאלתר מעיילי תכא קמיה: **וכזמן שהם מאה.** לאו דוקא הא"ה עשרה ולכל יותר מה' שגגאי הוא שיסלקו השלהן מלפני הגדול כשיטול ידיו ויתמין אם יוצא ונטל עד שיטלו כלם לפיכך כשהם יותר מחמשה מתחילין מן הקטן היוצא בסוף ואין מסלקין שלהן מלפני הגדול עד שיגיעו המים לחמשה שאלו: **אין מכבדין.** לומר היה אתה קודם: **לא בדרכים.** הולכי דרכים לומר לגדול הימנו לך לפני:

מסורת הש"ס

ו) [מס' שמחות סוף פי"ד ע"ש], **ז)** שם, **ח)** [מרגוס של כשלוס וכמיסור בשלמא ומתרי"ל ועי' בערוך ערך תרן], **ד)** תוספתא פ"ה ה"ה, **ה)** לעיל מג. ע"ש, **ו)** [שם אימא אמר ליה רבי חייא], **ז)** [ע"ש], **ח)** [כדאיתא לקמן מח:], **ט)** [ויתר ביאור תמלא כמו' שמחות קד: ד"ה חזן], **י)** [עי' רש"ל ועי' מג"ש פי' קפד פ"ק יא ד"ה ולא סמך],

ב) [מס' שמחות פ"ד ע"ש], **ג)** שם, **ד)** [מרגוס של כשלוס וכמיסור בשלמא ומתרי"ל ועי' בערוך ערך תרן], **ה)** לעיל מג. ע"ש, **ו)** [שם אימא אמר ליה רבי חייא], **ז)** [ע"ש], **ח)** [כדאיתא לקמן מח:], **ט)** [ויתר ביאור תמלא כמו' שמחות קד: ד"ה חזן], **י)** [עי' רש"ל ועי' מג"ש פי' קפד פ"ק יא ד"ה ולא סמך],

גליון הש"ס

תוס' ד"ה להיכן וכו'. ולשר מנברך. ל"ל מן טרה לך [רש"ל]:

מוסף רש"י

והטוב והמטיב. אע"ג דסמוכה לחברתה, שהרי התחיל בברכת המזון בברוך, משום דברכה לאחרי נפשה אינתן משום הרוגי ביתר, וכולה הולכה בברכת הפירות ומלות (פסחים קד:). **כל הנוטל ידיו באחרונה.** כמים אחרונים, **הוא מזומן לברכה.** לברכת המזון (לעיל מג.). **חזייה.** ר' חייא לרב, דקא מרתת. שמא לפה ידי מלוכלמות או שמא אתרכתי כאחילה יותר מדי (שם). **בר פחתי.** בן גדולים (שבת ג: וכם.) כנו של תלמיד חכם (נדיר נח.). **עיין בברכת מזונא קאמר לך.** כאן נתן לך רשות לנכר בהמ"ז, שהטעול ידיו תחלה הוא מברך (לעיל מג.).

מוסף תוספות

א. [דהיינו] שיש הפסק במחזורים. תוס' פסחים קד: ד"ה חזן. לאו משום דשתי ברכות הם, דא"כ הוה ליה לראשונה לחתום בברוך אלא וכו'. תוס' הרא"ש. **ב.** [ול]רב זביד חוזר לראש שהוא תחלת הזן, ואע"פ ששמע ברכת הזן עם חביריו בזימון וכו', משום דמה ששמע הוא לחובת זימון. המפש. **ג.** לתרוצי נפשיה למיתב. תוס' ר"י שילאלון.

עין משפט נר מצוה

כז א מיי' פ"ג מהלכות ברכות הלכה ח סמג עשין כז טור"ש ומ"ש סי' קפט סעיף ב ויו"ד סימן שעט סעיף ג:

כח ב מיי' פ"ה שם הל' ג טור"ש ומ"ש סי' [קנב סעיף ג וסי' ר סעיף ב:

כט ג מיי' פ"ז מהל' ברכות הל' ה סמג שם:

ל ד מיי' וסמג שם טור"ש ומ"ש סימן קסה סעיף ב:

לא ה ו מיי' שם הל' יב סמג שם טור"ש ומ"ש סי' קפט סעיף ו:

לב ז מיי' שם [שו"ע י"ד סי' רמב סעיף י] נהגה:

רבינו חננאל

תנו רבנן מהו אומר בבית האבל אף הטוב והמטיב, ר' עקיבה אומר דיין אמת וקיימא לן כמר זוטרא דאמר אל אמת דיין אמת נותן בצדק ולוקח במשפט (שופט) [שליט] בעולמו לעשות בו כרצונו והכל שלו ואנחנו עמו ועבדיו חייבין אנו להודות לו ולברכו. **ואף** על גב דקימא לן הילכתא כרב ששת באסורי וברכות איסורי אינון [הלכתא כרב נחמן] חדא דקאיי טעמיה כיתנאי. ותוב מדקא אבייא לן להיכן [הוא] חוזר המברך ברכת הזימון, ואמר רב זביד חוזר לראש, פי' חוזר ומתחיל לברך שאכלנו משלו ובטובו חיינו ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם הזן את כול'. ורבנן אמרי למקום שפסק, כלומר אינו אומר נברך אלא ברוך שאכלנו משלו וכו'. ואסיקנה למקום שפסק, שמע מינה דהתלכתא כרב נחמן. פירוש **במחוג** מחוז [מ]ורה באצבעותיו, כלומר כל דבריהם ברמז הן. ריש (לקיש) [גלותא] היה נוהג בצרכי הסעודה כדרך הפרסיים ודברים ברורים הם. מנהג פרסיים בזמן שיש שם מכובדים שראויין למטות, הגדול מיסב בימין והשני לימינו וזה הוא למעלה הימנו, ואם הן שלשה מטות, הגדול יושב [באמצע שני לו למעלה הימנו] שלישי לו למטה הימנו].

רב נסים גאון

שאני פרסאי דבמחוג מחוז והיו מכירין זה את זה ברמיזותיו של זה ומבין כל אחד מהן מה שחבירו אומר ובפ"ק דמסכת חגיגה (דף ה) ר' יהושע בן חנניה הוה קאי בי קיסר אחוי ליה ההוא מינא עמא דאהדרינהו מאריה לאפיה מינייהו אחוי ליה איהו ידו נטויה עליהו אמרו ליה לר' יהושע בן חנניה מאי אחוי לך עמא דאהדרינהו מאריה לאפיה מינה ומאי אחוית ליה ידו נטויה עליהו אמרו ליה לההוא מינא מאי אחוית ליה עמא דאהדרינהו מאריה לאפיה מינה ומאי אחוי לך לא ידענא אמרי גברא דלא ידע מאי מחוו ליה במחוג יתיב [בגמ' איתא יחדו] קמיה מלכא וקטלוה:

ויש מהן חותם ולא פותח. כגון ברכה הסמוכה לחברתה שהרי כבר פתח בברכה ראשונה. וברכה אחרונה שבקריאת שמע אמת ויציב אמת ואמונה שאע"פ שק"ש מפסיק ביניהם אברכות דלפניה סמוכה והויא לה סמוכה לחברתה: **הטוב והמטיב וכו'.** דלאו סמוכה לחברתה היא שאינה מברכת המזון אלא על קבורת הרוגי ביתר תקנוה: **שהרי עוקרים אותה בבית האבל.** אלינא דר"ע: **להיכן הוא חוזר.** מי שנטרף לזימון ואמרן לעיל[ו] אלינא דרב ששת ברכת זימון עד הזן והולך זה להיות מפסיק אילנתו עד שיגמור המברך ברכת הזן וחזר זה שהפסיק לשנים וגמר סעודתו להיכן הוא חוזר לברך לאחר שיגמור סעודתו: **חוזר לראש.** לתחלת הזן שהרי נתחייב בזימון שבתחלה הוקבע בג': **למקום שפסק.** לברכת המזון כשאר יחיד: ה"ג **אף על גב דרבנן אתון פרסאי בצרכי סעודה בקיאי מיינייכו: בזמן שהן שתי מטות.** רגילין היו לאכול בהסבה על גדו שהמלאים מוטה וגגליו לארץ אים אים על מטה אחת: **בזמן שהן שנים גדול מסב בראש.** כלומר מסב תחלה על מטתו: **ושני לו למעלה הימנו.** מטת השני לגד מראשותיו של גדול: **וכזמן שהן שלשה גדול מסב באמצע שני לו למעלה הימנו שלישי לו למטה הימנו.** לגד מרגלותיו: **א"נ.** רב ששת לרש גלותא: **וכי בעי אשתעויי מתריץ תרוצי ויתיב.** ואם רצה הגדול לדבר עם שני לו צריך הוא לזקוף עצמו ממסיבתו לשב זקוף דכל זמן שהוא מוטה אינו יכול לדבר עמו לפי שהשני לו אחורי ראשו של גדול הוא ופני הגדול מסובין לצד אחר וטוב לו שישב שני לו למטה הימנו ושמע דבריו כשהוא מוטה: **במחוג.** מראים בידיהם ובאצבעותיהם בדמיזה: **מים ראשונים מהיכן מתחילין.** רב ששת קא"ל לרש גלותא מהיכן מתחילין פרסיים מים לשמוים: **אלא מייתו תכא קמיה.** שלהן שלו מביאין מיד לפניו ואוכל. ולפני כל אחד ואחד היו מביאין שלהן קטן: **לא מסלקי תכא.** מקמי גדול עד דמשו כולהו ובעוד שהוא אוכל האחרים נוטלין מים אחרונים: **שני לו למטה הימנו.** אשם הוצרך גדול לספר עמו לא יהא צריך לזקוף: **וכזמן שהם ג' שני לו למעלה הימנו.** ואם בא לספר מספר עם השלישי לו ואם בא לספר עם השני לו טוב הוא שיזקוף ואל יפיל את השני לו לפני קטן ממנו שיהא הוא למטה וקטן ממנו למעלה הימנו: **מתחילין מן הגדול.** ולאלתר מעיילי תכא קמיה: **וכזמן שהם מאה.** לאו דוקא הא"ה עשרה ולכל יותר מה' שגגאי הוא שיסלקו השלהן מלפני הגדול כשיטול ידיו ויתמין אם יוצא ונטל עד שיטלו כלם לפיכך כשהם יותר מחמשה מתחילין מן הקטן היוצא בסוף ואין מסלקין שלהן מלפני הגדול עד שיגיעו המים לחמשה שאלו: **וחוזרים ומתחילין מן הגדול.** ונוטלין שלהן מלפניו: **למקום שמים אחרונים חוזרים.** כשמגיעים למשה אם נעל הגדול הוא מברך ואם ליעול קודם לו הוא מברך: **הנוטל ידיו באחרונה תחלה.** אותו שנוטל בתחלת המשה אחרונים קורא תחלה באחרונה: **אין מכבדין.** לומר היה אתה קודם: **לא בדרכים.** הולכי דרכים לומר לגדול הימנו לך לפני:

ולא בידים מזוהמות. בנטילת מים אחרונים: **ממערבא.** לפי שהיה רבין רגיל לעלות מבבל לא"י ולומר הוא דבריו ממנו של ר' יוחנן: **נפתח הראוי למזוזה.** כלומר בכניסת כל פתחים למעוטי דרכים ופרלות: **לעשות איסמר.** אין מלוק בדבר אלא שמייב לומר בלשון רבו: **קדיש.** רבה בר בר חנה ליבב על השולחן ולשנות לבנו הלכות סעודה לפי שהתחן רגיל בלבלוח והיה מלמדו איזה יעשה: **לבלוע.** לפרוס הפרוסה מן הפת: **עד שיגלה אמן מפי העוונים.** אמן אחר ברכת המוליא דלף עניית אמן מן הברכה היא ואמרי' בפרק כילד מברכין (לעיל דף לט:) לריך שתהלה ברכה קודם בציעה: **חטופה.** שקורין את הלולף בחטוף ולא בפתח[ב] ואומר אָמֵן והוא לריך לומר אָמֵן: **קטופה.** שמתסר קריאת הע"ן שאינו מוציאה בפה שתהא נכרת: **יפומה.** שלא שמע הברכה אלא שמעה שעונין אמן. והא דאמרי' בהחליל (סוכה נא:) שבאלכסנדריא של מלרים היו מניפים בסולרים כשהגיע עת לענות אמן אלמא לא שמעי וקא ענו הנהו מידע ידעי שהם עונים אחר ברכה ועל איזו ברכה הם עונים אלא שלא היו שומעים את הקול: **ולא יזרוק ברכה מפיו.** במהילות שדומה עליו כמשא אלא שחוק קבוע הוא לו: **וקא מסרסב ואכיל.** ממהר לאכול כדי להלטרף לזימון וזימנו עליו: **אכילנא לן.** גמרה לן קעודתנו קודם שבאת ואי אתה מתיישבנו עוד בזימון: **אילו מייסו לי אדרדיליא וגוזליא לאכא.** שמואל מביביון עליו אדרדיליא בקנות סעודה והן כמהין ופטריות ולרב היו מביביון גוזלות. ושמואל היה קורא לרב אבא לכבודו: **מי לא אכלינן.** הלכך לא גמרה סעודתם ומלטרף: **עיקר שבסעודה.** אחר מאותן שהיו בתחלת ההסבה: **פא לא חזי ליה.** והוא לה ברכת זמון הבאה בעבירה וכתיב (תהלים י) בוצע ברך נאץ ה' ואמר מר (פ) (בב"מ דף לד.). הרי שגזל אבא של חטים וטחנה ואפאה וברך עליה אין זה מברך אלא מנאץ: **דמאי.** חטין הלקוחים מע"ה אפילו עשרן אפילו לא עשרן: **אכסניא.** חיל של מלך שמטיל על בני העיר לזונם בשוכם ממלאתמו והרי הם כעניים לפי שהם אלא במקומם: **מאכילין את העניים דמאי.** לדוב עמי אחרת מעשרים הם ואומרת לרבנן בעלמא הוא: **שהקדימו בשבלים.** ליו קדם את הכהן ונטל מעשר בשבלים קודם שנטל כהן תרומה גדולה והכהן היה לו ליטול תרומה גדולה אחלה ל' מע' לרחמנא קרייה לראשית[ג] וכתיב (שמות כב) מלאתך ודמעך לא תאחר נמלאת תרומה גדולה של כהן בתוך המעשר הזה אחד מחמשים שבו לבד מתרומת מעשר שעל הליו להפריש תרומה ממעשרו: **וכדרבי אבהו.** שאמעינן מתני' דהכי הוא כדרבי אבהו דפעור לית לה גלוי מתרומה גדולה שבו: מכל

אין המסובין רשאין לטעום עד שיטעום המברך. ותימה מהתוא סבא דעבדי פסחים (דף קו.) דגחין ואתי אלמא דאתי קודם המברך שמא יש חלוק בין אכילה לשתיה[א] אי נמי יש לומר דלא שתה אלא להרלות לו מעשה שלא היה לריך לומר יותר וכיולמלמי יש כשים לכל אחד ככרו או כוסו בידו יכולים לשתות אפי' קודם המברך וגבי ההוא סבא היה לו כוסו בידו[ב] והכי איתא בירושלמי אמר רבי בון בשם רב אין המסובין רשאין לטעום עד שיטעום המברך ריב"ל אמר שותין אע"פ שלא שתה המברך ולא פליגי רבי בון בשם רב שזקוק לכוס אחד[ג] דריב"ל דהיה לכל אחד כוסו בידו וכן עשה רבינו שמשון בחופה אחת שבעט החתן המוליא והיה בוצע רבינו שמשון הפת שהיה לפניו ואוכל והשר מקולי היה אומר אם בעט המברך ונתן לכל אחד חלקו אין לריך להמתין כל אחד עד שיטעום המברך והא דאמרי' הכא אין המסובין רשאין לטעום עד שיטעום הבוצע יתיב רב ספרא וקאמר לטעום איתמר למאי נפקא מינה[ד] שחייב אדם לומר בלשון רבו ת"ר[ה] דשנים ממתינין זה לזה בקערה שלשה אין ממתינין הבוצע הוא פושט ידו תחלה ואם בא לחלוק כבוד לרבו או למי שגדול הימנו הרשות בידו רבה בר בר חנה הוה עסיק ליה לבריה בי רב שמואל בר רב קטינא קדים ויתיב וקמתני ליה לבריה אין הבוצע רשאי לבצוע עד שיכלה אמן מפי העונים רב חסדא אמר מפי רוב העונים א"ל רמי בר חמא מ"ש רובא דאכתי לא כליא ברכה מיעוטא נמי לא כליא ברכה א"ל שאני אומר כל העונה אמן יותר מדאי אינו אלא טועה: ת"ר[ז] אין עונין לא אמן חטופה ולא אמן קטופה ולא אמן יתומה ולא יזרוק ברכה מפיו בן עזאי אומר כל העונה אמן יתומה יהיו בניו יתומים חטופה יתחטפו ימיו קטופה יתקטפו ימיו וכל המארך באמן מאריכין לו ימיו ושנותיו רב ושמואל הוו יתבי בסעודתא אתא רב שימי בר חייא הוה קמסרהב ואכיל א"ל רב מה דעתך לאיצטרופי בהדן אנן אכילנא לן א"ל שמואל[ח] אלו מייתו לי[ט] אדרדיליא וגוזליא לאבא מי לא אכלינן תלמידי דרב הוו יתבי בסעודתא על רב אחא אמרי אתא גברא רבא דמברך לן אמר להו מי סבריתו דגדול מברך עיקר שבסעודה מברך והלכתא[י] גדול מברך אע"ג דאתא לבסוף: אכל דמאי וכו': הא לא חזי ליה[יא] כיון דאי בעי מפקר להו לנכסיה והוי עני וחזי ליה דתנן[יב] מאכילין את העניים דמאי ואת האכסניא דמאי ואמר רב הונא תנא ב"ש אומרים אין מאכילין את העניים ואת האכסניא דמאי: מעשר ראשון שנטלה תרומתו[יג]: פשיטא לא צריכא אלא[יד] שהקדימו בשבלים והפריש ממנו תרומת מעשר ולא הפריש ממנו תרומה גדולה וכדר' אבהו דאמר ר' אבהו אמר ריש לקיש[טו] מעשר ראשון שהקדימו בשבלים פטור מתרומה גדולה שנאמר[טז] והרמותם ממנו תרומת ה' מעשר מן המעשר מעשר מן המעשר אמרתי לך ולא תרומה גדולה ותרומת מעשר מן המעשר אמר ליה[יח] רב פפא לאביי אי הכי אפילו הקדימו בכרי נמי אמר ליה עליך אמר קרא מכל

דקסבר להו איסור מיתה ואי נמי בלאכסניא של נכרים שהטיל עליהם המלך מכל מקום דוקא דמאי אבל טבל לא דאם כן פורע מוכו מממונו של כהן[ט]: **ואמר** רב הונא תנא בש"א אין מאכילין. וא"ת כיון דהוא עומד דב"ש אתא לאשמעי' דהכי פליג בכמה דוכתין ויש לומר דקא משמע לן דאי מאכילין בית שמאי היא ולא תימוה לאותה משנה אי בריתא: אמר

אף הוא בישל את הירדין וגזר על הדמאי עמד ותיקן להם הלוקח פירות מעם הארץ מפריש תרומת מעשר ונותנה לכהן דוד הבריתא בתוס' סוטה [ס"פ יג]:

סוס. [ד]קדיוש יכול להוציא אע"פ שיצא כבר. תוס' הא"ש. ב. והכא בשהיו זקוקין לכבר שביר המברך. רשב"ש. ג. שאם היו כולן זקוקין לכוס אחד או לכבר אחד וכו', אין אחד מהן רשאי לטעום עד שיטעום המברך. שם. ד. דהא בשהיה כוס ביד כל אחד ואחד כל אחד שותה כוסו קודם המברך אם רצה. שם. ה. שאלו היו הכוסות פגומין שאינן ראוין לברכה אז צריך ליתן מכוס של ברכה לכוס זה הפגום, ונראין הדברים, לפי שאין הכוס הפגום ראוי לברכה, לפיכך בשהיה שותה צריך מן הדין שהיה ראוי לברכה. שם. ו. [ש]ידעים היו לכוון סדר הברכות שזו אחר זו במנין שמונין בסדרן. תוס' סוכה נג. ד"ה ומין. ז. שאז אין נשמעת יפה קריאת התיבה. תוס' הא"ש. שנראה כאלו הן שתי תיבות. תשב"ץ קטן סימן שכב. ח. כיון שאינם בביתם הוו כמו עניים. תוס' הא"ש.

א ולא בידים מזוהמות רבין ואביי הוו קא אזלי באורחא קדמיה חמריה דרבין לדאביי ולא אמר ליה ניזיל מר אמר מדסליק האי מרבנן ממערבא גם ליה דעתיה כי מטא לפתחא דבי כנישתא אמר ליה ניעל מר אמר ליה ועד השתא לאו מר אנא אמר ליה הכי אמר רבי יוחנן אין מכבדין אלא בפתח שיש בה מזוזה[ב] דאית בה מזוזה אין דלית בה מזוזה לא אלא מעתה בית הכנסת ובית המדרש דלית בהו מזוזה הכי נמי דאין מכבדין אלא אימא בפתח הראוי למזוזה אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב ג אין המסובין רשאין לאכול כלום עד שיטעום הבוצע יתיב רב ספרא וקאמר לטעום איתמר למאי נפקא מינה[ד] שחייב אדם לומר בלשון רבו ת"ר[ה] דשנים ממתינין זה לזה בקערה שלשה אין ממתינין הבוצע הוא פושט ידו תחלה ואם בא לחלוק כבוד לרבו או למי שגדול הימנו הרשות בידו רבה בר בר חנה הוה עסיק ליה לבריה בי רב שמואל בר רב קטינא קדים ויתיב וקמתני ליה לבריה אין הבוצע רשאי לבצוע עד שיכלה אמן מפי העונים רב חסדא אמר מפי רוב העונים א"ל רמי בר חמא מ"ש רובא דאכתי לא כליא ברכה מיעוטא נמי לא כליא ברכה א"ל שאני אומר כל העונה אמן יותר מדאי אינו אלא טועה: ת"ר[ז] אין עונין לא אמן חטופה ולא אמן קטופה ולא אמן יתומה ולא יזרוק ברכה מפיו בן עזאי אומר כל העונה אמן יתומה יהיו בניו יתומים חטופה יתחטפו ימיו קטופה יתקטפו ימיו וכל המאריך באמן מאריכין לו ימיו ושנותיו רב ושמואל הוו יתבי בסעודתא אתא רב שימי בר חייא הוה קמסרהב ואכיל א"ל רב מה דעתך לאיצטרופי בהדן אנן אכילנא לן א"ל שמואל[ח] אלו מייתו לי[ט] אדרדיליא וגוזליא לאבא מי לא אכלינן תלמידי דרב הוו יתבי בסעודתא על רב אחא אמרי אתא גברא רבא דמברך לן אמר להו מי סבריתו דגדול מברך עיקר שבסעודה מברך והלכתא[י] גדול מברך אע"ג דאתא לבסוף: אכל דמאי וכו': הא לא חזי ליה[יא] כיון דאי בעי מפקר להו לנכסיה והוי עני וחזי ליה דתנן[יב] מאכילין את העניים דמאי ואת האכסניא דמאי ואמר רב הונא תנא ב"ש אומרים אין מאכילין את העניים ואת האכסניא דמאי: מעשר ראשון שנטלה תרומתו[יג]: פשיטא לא צריכא אלא[יד] שהקדימו בשבלים והפריש ממנו תרומת מעשר ולא הפריש ממנו תרומה גדולה וכדר' אבהו דאמר ר' אבהו אמר ריש לקיש[טו] מעשר ראשון שהקדימו בשבלים פטור מתרומה גדולה שנאמר[טז] והרמותם ממנו תרומת ה' מעשר מן המעשר מעשר מן המעשר

סבא דעבדי פסחים (דף קו.) דגחין ואתי אלמא דאתי קודם המברך שמא יש חלוק בין אכילה לשתיה[א] אי נמי יש לומר דלא שתה אלא להרלות לו מעשה שלא היה לריך לומר יותר וכיולמלמי יש כשים לכל אחד ככרו או כוסו בידו יכולים לשתות אפי' קודם המברך וגבי ההוא סבא היה לו כוסו בידו[ב] והכי איתא בירושלמי אמר רבי בון בשם רב אין המסובין רשאין לטעום עד שיטעום המברך ריב"ל אמר שותין אע"פ שלא שתה המברך ולא פליגי רבי בון בשם רב שזקוק לכוס אחד[ג] דריב"ל דהיה לכל אחד כוסו בידו וכן עשה רבינו שמשון בחופה אחת שבעט החתן המוליא והיה בוצע רבינו שמשון הפת שהיה לפניו ואוכל והשר מקולי היה אומר אם בעט המברך ונתן לכל אחד חלקו אין לריך להמתין כל אחד עד שיטעום המברך והא דאמרי' הכא אין המסובין רשאין לטעום עד שיטעום הבוצע יתיב רב ספרא וקאמר לטעום איתמר למאי נפקא מינה[ד] שחייב אדם לומר בלשון רבו ת"ר[ה] דשנים ממתינין זה לזה בקערה שלשה אין ממתינין הבוצע הוא פושט ידו תחלה ואם בא לחלוק כבוד לרבו או למי שגדול הימנו הרשות בידו רבה בר בר חנה הוה עסיק ליה לבריה בי רב שמואל בר רב קטינא קדים ויתיב וקמתני ליה לבריה אין הבוצע רשאי לבצוע עד שיכלה אמן מפי העונים רב חסדא אמר מפי רוב העונים א"ל רמי בר חמא מ"ש רובא דאכתי לא כליא ברכה מיעוטא נמי לא כליא ברכה א"ל שאני אומר כל העונה אמן יותר מדאי אינו אלא טועה: ת"ר[ז] אין עונין לא אמן חטופה ולא אמן קטופה ולא אמן יתומה ולא יזרוק ברכה מפיו בן עזאי אומר כל העונה אמן יתומה יהיו בניו יתומים חטופה יתחטפו ימיו קטופה יתקטפו ימיו וכל המאריך באמן מאריכין לו ימיו ושנותיו רב ושמואל הוו יתבי בסעודתא אתא רב שימי בר חייא הוה קמסרהב ואכיל א"ל רב מה דעתך לאיצטרופי בהדן אנן אכילנא לן א"ל שמואל[ח] אלו מייתו לי[ט] אדרדיליא וגוזליא לאבא מי לא אכלינן תלמידי דרב הוו יתבי בסעודתא על רב אחא אמרי אתא גברא רבא דמברך לן אמר להו מי סבריתו דגדול מברך עיקר שבסעודה מברך והלכתא[י] גדול מברך אע"ג דאתא לבסוף: אכל דמאי וכו': הא לא חזי ליה[יא] כיון דאי בעי מפקר להו לנכסיה והוי עני וחזי ליה דתנן[יב] מאכילין את העניים דמאי ואת האכסניא דמאי ואמר רב הונא תנא ב"ש אומרים אין מאכילין את העניים ואת האכסניא דמאי: מעשר ראשון שנטלה תרומתו[יג]: פשיטא לא צריכא אלא[יד] שהקדימו בשבלים והפריש ממנו תרומת מעשר ולא הפריש ממנו תרומה גדולה וכדר' אבהו דאמר ר' אבהו אמר ריש לקיש[טו] מעשר ראשון שהקדימו בשבלים פטור מתרומה גדולה שנאמר[טז] והרמותם ממנו תרומת ה' מעשר מן המעשר מעשר מן המעשר

תורה אור השלם

1. וְאֶל הַלְּוִיִּם תְּדַבֵּר וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תִקְּחוּ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַמַּעֲשֵׂר אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם מֵאִתָּם בְּנַחֲלָתְכֶם וְהֲרַמְתֶּם מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת יְיָ מַעֲשֵׂר מִן הַמַּעֲשֵׂר: במדבר יח כו

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה הא לא חזי ליה וכו' ותמר מר. נ"ב ס"ק דמנהלדין:

מוסף רש"י

שחייב אדם לומר בלשון רבו. אע"ג דתמייהו כי הללי הוי פירושייהו, אפ"ה קאמר ליה בלשון מלמדתיי (בכורות ה:). שלשה אין ממתינין. אין נריכין להמתין (גיטין נפ:). הבוצע. כגון בעל הבית שהוא מברך המוליא ואפילו הוא קטנה מתלה לנפש בו אלא פרוסת המוליא (שם). מאכילין את העניים דמאי. לא שאכילהו עליהם, אמני אלריכים לחזר על פתח עמי אחרת, ומאכל היה מרבין עמי אלרך מעבדין (שבת קכז:) וחומרא בעלמא הוא שהעמידוה בספק טבל, ונבי עניים ואכסניא לא העמידו דבריהם (סוכה לה: וב"ר ערבין יז:). ואת האכסניא. מילות מלכי ישראל המוטלין על בני העיירות לזון לחבין עליהם מזונותיהן ויבאלנים בן והרי הן בעניים הוחלו ואין בחלוקן (פסחים לה: וב"ר שבת קכז: ועירבין יז: לא:

(ב) [ועי' תוי' יומא יא: ד"ה שאין ותו' מגמות נג. ד"ה והא], (ג) [עדיות פ"ה מ"ג שבת טו. בכורות ה:], (ד) [תוספתא פ"ה ה"ח גיטין נט:], (ה) [פסחים קיט:], (ו) [נ"מ ע: נדרים פד: גיטין יב.] שבת קכז: עירובין לא. פסחים לה:; [סוכה לה:], (ז) דמלי פ"ג מ"ח עירובין יז:, (ח) שבת עירובין פסחים שם, (ט) כיס יב:, (י) תמורה ס:, (כ) פי' קנקן, (ל) [דברים יחן], (מ) [וש"ע תוס' פסחים קו. ד"ה הוה], (נ) [וש"ע תוס' סוכה נג. ד"ה ויבין], (ס) [ועי' הערב תו' עירובין יז: ד"ה ואת אכסניא],

מוסף תוספות

א. דוקא בהמוציא שצריך לאכול, כדאמרי' בפרק ראוהו ר"ד [ר"ה כט:] לא יפרוס אדם פרוסה לאורחין אא"כ אוכל עמהן, הלכך צריך להמתין עד שיטעום המברך, אבל קידוש שאין חובה לשתות להמברך, א"צ להמתין. תוס' פסחים קו. ד"ה

רבינו חננאל

הבוצע הוא פושט ידו תחלה ואם בא לחלוק כבוד לרבו או למי שגבוה ממנו הרשות בידו. פי', לענין לפשוט ידו תחלה מיירי ולא לבצוע. אין הבוצע רשאי לבצוע עד שיכלה אמן מפי העונים רב חסדא אמר מפי רוב העונים אמר ליה רב חמא מ"ש מפי רוב כי היכי דליקבלו ברכה אפרוסה. פירוש, שיקבלו העונים ברכה על עצמם, וכמה דלא בצע, הברכה תלויה ועומדת. וכיון שכלה אמן מפי הרוב, כבר קיבלו הברכה ונמצא פורסין הפת על הברכה. אמר ליה רב חסדא אין צריך לדקדק ולעכב שיכלה אמן מפי הכל, אלא כיון שכלה מפי הרוב כבר התחילו כולם וקרוב לכלות מפי כולם. ת"ר אין עונין לא אמן חטופה וכו' ולא אמן יתומה. שלא ידע מה בירך המברך, כלומר כמו שאין לו אב שאינו יודע מה בירך המברך. ירושלמי: אי זה הוא אמן יתומה, רב הונא אמר ההוא דמחייב לברכה ונאני ולא ידע מה שאני, כלומר שלא שמע הברכה. א"ל שמואל אילו מייתי לי אדרא. פי' כמהין. מי לא אכלינן. נראין הדברים שהיה מתאוה להן וגוזליה לרב, אמר שמואל כיון שאלו הם מבאין לי אנא אדרא ולרב גוזליה [מן] לא היינו אוכלין. נמצא כאלו לא גמרה סעודה. לפיכך ר' שימי מצטרף [שכל] שבא אחר כך ראוי שיצטרף עמו לזימון. אכל דמאי מברך, דכיון דאלו דאתי אכסניא או עני מוחר לו לאכול דמאי, מברך. וכן לוי שאכל מעשר ראשון שנטלה ממנו תרומת מעשר ולא ניטלה ממנו תרומה גדולה מברך.

רב ניסים גאון

אין מכבדין לא בדרכים אלא בפתח הראוי למזוזה. איתא לפירוש פתחים הראויים למזוזה ושאינן ראוין במסכת יומא בפ"ק (דף יא) ובמנחות בפרק הקומץ את המנחה (דף לג): אין עונין לא אמן חטופה ולא אמן קטופה ולא אמן יתומה כו'. איתא בגמרא דבני מערבא בס"פ אלו דברים שבין בית שמאי וב"ה אי זו היא אמן יתומה ההן דחייב בברכה והוא שאני ולא ידע מה שאני: אבל דמאי. פירשוהו בתלמוד ארץ ישראל בפרק הדין אבל פירות ספק נתקנו ספק לא נתקנו מזמנין ובפ"ק דעירובין (דרושלמי הלכה י) נמי אמרינן דמאי דמיי תיקן לא תיקן כלומר שיש בו ספק אם הוציא ממנו מעשר אי לא ולפיכך חייב להוציא ממנו תרומת מעשר ונקראת תרומת מעשר של דמאי ובמשנה סוף מסכת מעשר שני יוחנן כהן גדול העביר הודאת המעשר ובימיו אין אדם צריך לשאול על הדמאי ובמסכת סוטה בפרק עגלה ערופה (דף מח) תניא

לג א מיי' פ"ז מהלכות ברכות הל' יב סמג עשין מז טוש"ע ומ"ש סי' קפז סעיף ו:
ב ומיי' פ"ז מהל' מחוסר הל' ו טוש"ע ומ"ש סי' קפז סעיף ג ין:
לד ג מיי' פ"ז מהל' ברכות הל' ה סמג שם טוש"ע ומ"ש סי' קפז סעיף ו:
לה ד מיי' שם הלכה ו סמג שם טוש"ע ומ"ש סי' קפז סעיף ג:
לו ה מיי' שם הלכה ה סמג שם טוש"ע ומ"ש סי' קפז סעיף יז:
לז ו מיי' שם טוש"ע שם סעיף מז:
לח ז מיי' פ"ז שם הל' יד סמג שם טוש"ע ומ"ש סי' קכד סעיף ח:
לט ח מיי' פ"ה שם הל' ט טוש"ע ומ"ש סי' קמז סעיף ג:
מ ט מיי' שם ופ"ז הל' כ סמג שם טוש"ע ומ"ש סי' רפ סעיף ג:
מא י מיי' פ"ט מהל' מעשר הלכה יא:
מב כ מיי' פ"ש מהל' ברכות הלכה כ:
מג ל מיי' פ"ג מהלכות תרומות הלכה יג טור יו"ד סי' שלח:

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות